

Monika Kupczewska

Instytut Historii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

ORCID 0000-0003-2346-8821

Posługa sióstr sercaneek w Szpitalu Powiatowym w Koninie w latach 1938–1961 w świetle źródeł zakonnych

The Ministry of the Sister Servants of the Most Sacred Heart of Jesus at the District Hospital in Konin (1938–1961): Insights from Congregational Sources

The article provides a historical account of the nursing activities conducted by the Congregation of the Sister Servants of the Most Sacred Heart of Jesus at the district hospital in Konin from 1938 to 1961. This publication documents the involvement of the religious sisters in patient care at the Konin medical facility during World War II, as well as during the subsequent political and social changes leading up to 1961. For the first time, the status of the religious personnel employed at this institution has been reconstructed and presented within a broader geographical and historical framework, which includes an overview of the network of hospital facilities operated by this congregation from 1899 to 1938. The research is primarily supported by documentation from the Main Archives of the Congregation of the Sister Servants of the Most Sacred Heart of Jesus, as inquiries into state archives – including the Archives of the Institute of National Remembrance and the Stanisław Konopka Main Medical Library – yielded only limited results. Additionally, a cartographic representation of these activities has been developed, utilizing research data from the Centre for Research on the Historical Geography of the Church in Poland at the Catholic University of Lublin, particularly from the *Atlas klasztorów od X do XXI wieku (Atlas of Monasteries and Convents in Poland from the 10th to the 21st Century)*.

Keywords: Konin, Przemysław Pieniążek District Hospital, female religious congregations, Sister Servants of the Most Sacred Heart of Jesus (Sercanki)

Słowa kluczowe: Konin, szpital Powiatowy im. Przemysława Pieniążka, żeńskie zgromadzenia zakonne, sercanki

Wstęp

Szpitalnictwo zakonne stanowi jeden z ważnych filarów opieki zdrowotnej na ziemiach polskich. Od średniowiecza instytucje zakonne odgrywały istotną rolę w tworzeniu struktur opieki nad chorymi i ubogimi, organizując szpitale, przytulki i domy opieki w odpowiedzi na potrzeby społeczne tamtego okresu¹. Szczególne znaczenie miały tu żeńskie zgromadzenia zakonne, których posługa pielęgniarska i opiekuńcza przez wieki kształtowała standardy opieki medycznej, zanim jeszcze powstały nowoczesne, państwowe systemy zdrowotne².

W XIX i XX w., w okresie dynamicznych przemian społecznych i politycznych, rola sióstr zakonnych w szpitalnictwie jeszcze wzrosła, a pielęgniarstwo utożsamiane było z działalnością dobroczynną, którą zajmowały się zasadniczo osoby zakonne³. Po odzyskaniu niepodległości, a następnie po 5 sierpnia 1919 r., kiedy weszła w życie zasadnicza ustawa sanitarna z dnia 9 lipca 1919 r.⁴ – powstało wiele nowych placówek szpitalnych. Zgromadzenia zakonne prowadziły wówczas lub współprowadziły znaczną część szpitali miejskich, powiatowych i wojskowych. Literatura przedmiotu podaje, że około 75% personelu w szpitalach na ziemiach polskich stanowiły wówczas siostry zakonne⁵. Ich obecność była nie tylko odpowiedzią na chroniczny niedobór wykwalifikowanego personelu, ale także gwarancją wysokiego poziomu opieki i oddania pacjentom⁶.

Wśród zgromadzeń szczególnie zasłużonych dla rozwoju szpitalnictwa w Polsce na czoło wysuwają się szarytki (Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo), które w 1938 r. działały aż w 118 szpitalach. Kolejne miejsca zajmowały: elżbietanki (Zgromadzenie Sióstr św. Elżbiety) – 28 placówek, boromeuszki (Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Karola Boromeusza) – 18, służebniczki starowiejskie – 14, sercanki (Zgromadzenie Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego, ZŚiNSJ) – 11 oraz służebniczki dębickie – 9 szpitali⁷. Każde z tych zgromadzeń rozwijało własny model działalności, dostosowany do specyfiki charyzmatu oraz lokalnych potrzeb, tworząc jednocześnie rozbudowaną sieć placówek opiekuńczych i ośrodków kształcących przyszłe pielęgniarki⁸.

Po II wojnie światowej, mimo nasilającej się polityki laicyzacyjnej i ograniczania roli Kościoła w życiu publicznym przez władze komunistyczne, siostry zakonne przez wiele lat pozostawały niezbędnym elementem systemu opieki zdrowotnej, zwłaszcza w mniejszych miastach i na terenach wiejskich⁹. Ich działalność nie ograniczała się do pracy pie-

1 M. Surdacki, *Szpitalnictwo zakonne w średniowiecznej Polsce*, „Roczniki Humanistyczne” 2015, t. 63, z. 2, s. 49–50.

2 M. Surdacki, *Działalność charytatywna zakonów żeńskich w Polsce do końca XVIII wieku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2015, t. 103, s. 268–270.

3 K. Milik, *Wpływ Kościoła katolickiego na rozwój szpitalnictwa polskiego w XVI–XIX wieku*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie. Zeszyty Historyczne” 2019, t. 18, s. 80.

4 Dziennik Praw Państwa Polskiego 1919, Nr 63, poz. 371, Zasadnicza ustawa sanitarna z dnia 19 lipca 1919 r.

5 I. Wrońska, *Polskie pielęgniarstwo 1921–1939*, Lublin 1991, s. 22.

6 *Podstawy pielęgniarstwa. Teoria i praktyka. Skrypt dla studentów i absolwentów kierunków medycznych*, red. J. Girzelska, Lublin 2023, s. 12.

7 H. Chrzanowska, *Szpitale i pielęgniarstwo szpitalne w Polsce. Na marginesie Pierwszej Polskiej Wystawy Szpitalnictwa (10.IX.–10.X.1938)*, „Pielęgniarka Polska” 1938, t. 10, nr 12, s. 365; M. Hałat, *Pielęgniarstwo zakonne w polskich szpitalach od 1939 r.*, „Medycyna Nowożytna” 2000, t. 7, z. 2, s. 109.

8 Ibidem, s. 11–12.

9 K. Cebula, P.M. Nikiel, P.A. Kemnic, Ż. Sztylec, T. Zipzer, *Zgromadzenie sióstr św. Elżbiety w latach 1945–1989 w Polsce*, Lublin 2018, s. 515–517.

łęgniarskiej – siostry obejmowały również administrację, edukację zdrowotną, opiekę nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi oraz dziećmi i młodzieżą, które również stały się przedmiotem zainteresowania i ingerencji władz komunistycznych¹⁰.

Na tym szerokim tle ogólnopolskim warto przyrzeć się konkretnemu przypadkowi Konina, gdzie przez dziesięciolecia opiekę szpitalną sprawowały kolejno szarytki (1906–1938)¹¹, a następnie sercanki. Niniejszy tekst udzieli odpowiedzi na pytanie jak wyglądała działalność siostr z ZSİNSJ w Szpitalu Powiatowym w Koninie w latach 1938–1961, jakie były jej uwarunkowania, specyfika oraz jakie miejsce zajmowała ona na tle działalności zgromadzenia w innych placówkach i w kontekście polityki władz PRL wobec zakonów żeńskich. Działalność bowiem sercanek w Koninie była nie tylko kontynuacją wielowiekowej tradycji szpitalnictwa zakonnego, ale także odpowiedzią na wyzwania i potrzeby lokalnej społeczności w czasach przemian historycznych.

Szpital w Koninie, znany pierwotnie jako Szpital św. Ducha, powstał w XIX w. by zapewnić opiekę zdrowotną mieszkańcom powiatu konińskiego¹². Początkowo miał charakter zakładu dobroczynnego, prowadzonego przez zgromadzenia zakonne, głównie szarytki¹³. W okresie międzywojennym placówka przeszła reorganizację i przyjęła nazwę Szpitala Powiatowego im. Przemysława Pieniążka, upamiętniając w ten sposób znanego lekarza i społecznika. W 1938 r. szpital posiadał 140 łózek i składał się z kilku oddziałów: chirurgicznego, wewnętrznego, dziecięcego i zakaźnego. W latach okupacji niemieckiej został częściowo przejęty przez administrację niemiecką i doposażony w personel niemiecki. Po 1945 r. szpital rozwijał swoją działalność jako placówka publiczna, objęta nadzorem Wydziału Zdrowia Powiatowej Rady Narodowej. W 1960 r. funkcję dyrektora objął dr Bąkowski, który wdrożył reformy zgodne z wytycznymi partii, m.in. zwolnienia siostr zakonnych i zaprowadzenia laicyzacji personelu.

1. Geneza i działalność zgromadzenia siostr sercanek w strukturach szpitalnych II RP

W kwietniu 1938 r. do pracy w szpitalu w Koninie zostały zaproszone siostry z ZSİNSJ, popularnie nazywane sercankami. Wspólnota ta powstała na ziemiach polskich pod koniec XIX w. Prawne jej zawiązanie nastąpiło w dniu 15 kwietnia 1894 r., w Krakowie, a jej założycielem był były rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego ks. prof. Józef Sebastian Pelczar – późniejszy biskup przemyski (1899–1924)¹⁴. Niemal od początku działalności siostry należące do tego zgromadzenia inspirowane przez swego fundatora specjalizowały się w opiece nad chorymi, zwłaszcza cierpiącymi samotnie w domach¹⁵. To właśnie ta forma posługi, na jednym poziomie z troską o stan moralny i edukację młodych kobiet

10 J. Żurek, *Polityka oświatowa państwa wobec Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1944–1976 (nauczanie religii w szkołach i parafiach)*, praca magisterska, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1996, s. 88–89.

11 J. Szady, *Posługa szpitalna Siostr Miłosierdzia Wincentego à Paulo w Koninie w latach 1906–1938*, „Polonia Maior Orientalis” 2024, t. 11, s. 165–178.

12 P. Rybczyński, *Zajrzyjmy do szpitala*, zapatrzeniwkonin.pl/zajrzyjmy-do-szpitala/ [dostęp 2.05.2025]; *Opisy szpitalnego kościoła Świętego Ducha w Koninie z lat 1790 i 1836 w „Aktach miasta Konina”*, oprac. P. Rybczyński, „Rocznik Koniński” 2015, t. 19, s. 191.

13 *Historia Szpitala w Koninie*, szpital-konin.pl/historia?utm_source=chatgpt.com [dostęp 1.06.2025].

14 J.M. Kupczewska, *Biskupa Józefa Sebastiana Pelczara „Mój życiorys”*, [w:] *Święty Józef Sebastian Pelczar (1842–1924) rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego i biskup przemyski*, red. A. Kubiś, J. Wołczański, Kraków 2005, s. 21–204.

15 O.E. Podsadnia, *Posługa chorym w myśli zakonotwórczej bł. Józefa Sebastiana Pelczara*, „Folia Historica Cracoviensia” 1997–1998, t. 4–5, s. 280–291.

(zwłaszcza ówczesnych służących), stała się zewnętrznym wyrazem charyzmatu nowej wspólnoty. Analizując działalność sercańskiego zgromadzenia należy zauważyć, że początkowo ten rodzaj zaangażowania siostr związany był z terytorium Galicji. W pierwszym dwudziestoleciu istnienia zgromadzenia (1894–1914) siostry były zatrudnione w szpitalu klimatycznym w Zakopanem (1899) oraz w szpitalu powszechnym w Krośnie (1901–1962). Dyrekcje tych szpitali poleciły ZSiNSJ władzom kolejnych miejscowości, gdzie do placówek medycznych poszukiwano personelu. W ten sposób siostry zostały zaproszone i podjęły pracę w szpitalu powszechnym w Brodach (1908–1944) oraz w szpitalu powiatowym fundacji Anny Lotharyńskiej w Krakowcu (1910–1917). Od grudnia 1912 do czerwca 1946 r. sercanki pracowały również w szpitalu powszechnym we Lwowie na nowo powstałym oddziale zakaźnym w tzw. pawilonach zakaźnych. W czasie I wojny światowej znaczna liczba sercanki była zaangażowana w szpitalach wojskowych m.in. w Tarnowie (1914–1918), Bielsku (1914–1915), Rzeszowie (1914–1923), Chełmie (1915), Kraśniku (1915), a także w Wadowicach (1915–1921), Lublinie (1916–1917), Piotrkowie Trybunalskim (1916–1923), Dziedzicach (1920), Kielcach (1920), Samborze (1920–1921), Jarosławiu (1922–1925) Łodzi – przy ul. Łomżańskiej (1922–1926) i przy ul. Pańskiej (1923–1934) oraz w Częstochowie (1923–1924). Praca siostr w szpitalach wojskowych zagęściła sieć placówek zgromadzenia, które do 1914 r. głównie koncentrowało swoją działalność na terenie zaboru austriackiego.

Do ZSiNSJ kierowane były liczne prośby o przyjęcie pracy, zwłaszcza w szpitalach powiatowych. Zaangażowanie siostr dokonywało się drogą wzajemnych umów, określających warunki i obowiązki podejmujących pracę siostr. Umowę zawierał właściciel lub dyrektor danego szpitala z przełożoną generalną. W dwudziestoleciu międzywojennym zgromadzenie podjęło prace pielęgniarские i administracyjno-gospodarcze w siedmiu szpitalach powiatowych: w Łasku (1921–1962), Węgrowie (1921–1973), Radomsku (1922–1962), Kole (1924–1962), Aleksandrowie Kujawskim (1925–1953; 1957–1962), Piotrkowie Kujawskim (1930–1955) i Koninie (1938–1961) oraz w Zakładach Sanitarnych, później w Miejskim Szpitalu Epidemicznym, a następnie w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym w Krakowie na Prądniku Białym (1924–1962)¹⁶.

W roku sprowadzenia sercanki do Konina zgromadzenie posiadało już 50 wspólnot zakonnych, do których przynależało 508 siostr¹⁷. Pracowały one wówczas w 11 szpitalach z liczbą 1185 łóżek¹⁸, 3 domach starców, w 2 przytuliskach dla służących, a także w 8 ochronkach, 4 domach dziecka i w 2 szkołach gospodarczych. Nadto zatrudnione były w 8 instytucjach kościelnych, tj. w wyższych i niższych seminariach duchownych i domach biskupich¹⁹.

Na zamieszczonej obok mapie zostały przedstawione wszystkie placówki przyszpitalne omawianego zgromadzenia powstałe w pierwszych latach po jego założeniu, tj. w okresie od 1899 do 1938 r. Chronologicznie pierwsza przyszpitalna wspólnota powstała w Zakopanem w 1899 r., a ostatnia przed wybuchem II wojny światowej w 1938 r. w Koninie. Placówki zakonne podzielono tutaj na dwie grupy, tj. te funkcjonujące przy szpitalach cy-

16 J.M. Kupczewska, *Zgromadzenie Służebnic Najśw. Serca Jezusowego w latach 1945–1989*, Lublin 2019, s. 443.

17 J.M. Nęcza, *Zgromadzenie Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego (Servularum Sacratissimi Cordis Jesu) w latach 1939–1947*, [w:] *Żeńskie Zgromadzenia Zakonne w Polsce 1939–1947*, t. 13, red. A. Chruszczewski, K. Dębowska, P.P. Gach, J. Kłoczowski, A. Siewierska, Lublin 1999, s. 83.

18 H. Chrzanowska, *Szpitala i pielęgniarstwo*, s. 365.

19 Ibidem.

Ryc. 1. Mapa przyszpitalnych placówek ZSiNSJ na ziemiach polskich w latach 1899–1938 (oprac. M. Kupczewska)

wilnych i kolejne – zlokalizowane przy szpitalach wojskowych²⁰. Po ostatniej z działalności nie pozostała dokumentacja aktowa w archiwum zgromadzenia przy domu generalnym w Krakowie. O miejscu pracy i posługi siostr odnotowano jedynie krótkie informacje w kronice zgromadzenia redagowanej na bieżąco przez administrację domu generalnego.

2. Działalność pielęgniarska sercerek w Koninie w latach 1938–1961

Placówka zakonna sercerek przy Szpitalu Powiatowym w Koninie była ostatnią, która została założona przed wybuchem II wojny światowej. Propozycję pracy w Szpitalu Powiatowym im. Przemysława Pięniążka zgromadzenie otrzymało od starosty konińskiego Mariana Kaczorowskiego w kwietniu 1938 r. Wyraził on gotowość zatrudnienia ośmiu siostr w podległej sobie jednostce służby zdrowia, która mogła wówczas hospitalizować 140 chorych²¹. Decyzję o przyjęciu tej oferty podjął zarząd zgromadzenia w Krakowie 6 kwietnia 1938 r. W protokole z obrad władz generalnych na ten temat zanotowano:

20 Do tej grupy zaliczono również szpitale wojenne, w których zaangażowane były siostry. W dokumentacji zgromadzenia określane są one jako tymczasowe, bowiem przenosiły się często wraz z ruchem wojsk, np. w Bielsku, Chełmie, Lublinie, Kraśniku czy Dziedzicach.

21 Archiwum Główne Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego w Krakowie [AGZSiNSJ], sygn. O-A-VIII/1 Protokół nr 4 z zebrania zarządu generalnego SiNSJ, Kraków, 6.04.1938 r., s. 217; J.M. Kupczewska, *Zgromadzenie Służebnic*, s. 468.

bardzo to dla nas pożyteczne i pragniemy, by zgromadzenie w tym kierunku pracy szczególnie się rozwijało, lecz tylko niezmiernie trudno zdobyć nam tyle odpowiednich siostr. Postanowiono jednak dać odpowiedź przychylną, a tymczasem już przygotowywać i zdobywać z różnych domów potrzebne siostry, by na oznaczony termin, tj. 1 lipca 1938 r., były gotowe tam stanąć do pracy²².

Przygotowania do objęcia tej placówki trwały jednak dłużej niż przewidywano. Ostatecznie siostry rozpoczęły pracę 1 września 1938 r., a na wyznaczonych im miejscach pracy trwały przez dwadzieścia trzy lata, tj. do 1 listopada 1961 r. – do momentu pozabawienia ich pracy i likwidacji tamtejszej placówki zakonnej²³.

ZSiNSJ objęło szpital po Zgromadzeniu Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo²⁴, którego siostry wycofały się z Konina z powodu trudności personalnych²⁵. Pierwsza grupa sióstr obsługujących koniński szpital składała się z 8 serecnek²⁶, których przełożoną była s. Cyryla B.L. Kosmowska²⁷. W zmniejszonym składzie (do 3 siostr) przetrwały one przy swych obowiązkach czas działań wojennych. W protokole wizytująca siostry przełożona generalna zanotowała: „niedługo, bo za rok po objęciu placówki nastąpiła straszna wojna. W skutkach swych dosięgnęła również i dom tutejszy rozbijając grono sióstr przez redukcję i usunięcie siostry przełożonej”²⁸. Po przymusowym usunięciu części personelu, w szpitalu pozostały 3 siostry: s. Józefina²⁹, s. Domitylla³⁰ i s. Floriana³¹, które kontynuowały

22 AGZSiNSJ, sygn. O-A-VIII/1, s. 217.

23 J.M. Nędza, *Zgromadzenie Służebnic*, s. 75.

24 Por. J. Szady, *Posługa szpitalna*, s. 172.

25 Protokół z wizytacji kanonicznej przeprowadzonej w dniach 15–18.07.1946 r. (AGZSiNSJ, sygn. D-Z-3/1 Księga protokołów powizytacyjnych wspólnoty Zgromadzenia Służebnic Najśw. Serca Jezusowego przy szpitalu w Koninie (1946–1959), s. 1).

26 Do pierwszej wspólnoty należały: s. Cyryla Bronisława Ludwika Kosmowska, s. Józefina Janina Mącik, s. Domitylla Helena Janasik, s. Izydora Anna Kielian, s. Celina Ludwika Sychta, s. Filomena Marianna Wojtera, s. Floriana Wiktoria Kapusta. Zob. *ibidem*.

27 Siostra Cyryla – Bronisława Ludwika Kosmowska (1880–1961), w ZSiNSJ od 12.11.1900 r., pierwsze śluby złożyła 8.12.1902 r., a wieczyste 28.11.1908 r. Pracowała jako pielęgniarka w Zakopanem (1903–1904, 1918–1921, 1945–1950), w Wadowicach, Rzeszowie i Piotrkowie (1915–1916), w Krakowie na Prądniku Białym (1924–1931), w Kole (1931–1933) i w Koninie (1938–1940 i 1945). Pełniła również funkcję przełożonej m.in. w Koninie (1938–1940). Zob. AGZSiNSJ, Akta Personalne Sióstr Pielęgniarek [A.Pers.], sygn. 62 s. Cyryla Bronisława Ludwika Kosmowska – akta personalne; L.Z. Karmowska, *Spoczęły przy Sercu Pana. Sylwetki zmarłych SS. Służebnic Najśw. Serca Jezusowego 1944–1963*, t. 2, cz. 2, Kraków 1989, s. 448–451.

28 Protokół z wizytacji kanonicznej przeprowadzonej w dniach 15–18.07.1946 r. (AGZSiNSJ, sygn. D-Z-3/1, s. 1).

29 Siostra Józefina – Janina Mącik (1905–1967), w ZSiNSJ od 23.07.1924 r., pierwsze śluby złożyła 30.06.1926 r., a wieczyste 30.04.1932 r. Pracowała jako pielęgniarka we Lwowie (1926–1933), w Krakowie na Prądniku (1933–1934), Kole (1934–1937), gdzie przyuczała się w pracowni analitycznej. Od 1.09.1938 r. w Koninie, gdzie przez cały okres okupacji pracowała w szpitalu i następnie do 1956 r., skąd wyjechała do Bydgoszczy, gdzie uzupełniała wykształcenie pielęgniarskie. Od 1957 do 1962 r. pracowała w Aleksandrowie Kujawskim, a następnie w Zakładzie Specjalnym w Bielawach i Nowej Wsi (1962–1966). Zob. AGZSiNSJ, A.Pers., sygn. 312 s. Józefina Janina Mącik – akta personalne; L.Z. Karmowska, *Spoczęły przy Sercu Pana. Sylwetki zmarłych SS. Służebnic Najśw. Serca Jezusowego 1963–1976*, t. 3, Krynica, Kraków 1990, s. 101–102.

30 Siostra Domitylla – Helena Janasik (1909–1982), w ZSiNSJ od 1928 r. W 1929 r. po ukończeniu szkoły gospodarczej w Korczyni 1.01.1929 r. rozpoczęła postulat i szkołę pielęgniarską we Lwowie. Pierwsze śluby zakonne złożyła 28.08.1932 r., a wieczyste 27.08.1938 r. Pracowała jako pielęgniarka w Koninie i w Krakowie jako aptekarka, laborantka i intendentka. Zob. AGZSiNSJ, A.Pers., sygn. 432 s. Domitylla Helena Janasik – akta personalne; L.Z. Karmowska, *Spoczęły przy Sercu Pana. Sylwetki zmarłych SS. Służebnic Najśw. Serca Jezusowego 1976–1985*, t. 4, Krynica, Kraków 1992, s. 145–146.

31 Siostra Floriana – Wiktoria Kapusta (1914–1964), w ZSiNSJ od 31.08.1935 r. Pierwsze śluby zakonne złożyła 30.06.1937 r., a wieczyste 28.08.1945 r. Pracowała w kancelariach szpitalnych w Koninie (1938–1948) i Węgrowie (1949–1960). Zob. AGZSiNSJ, A.Pers., sygn. 493 s. Floriana Wiktoria Kapusta – akta personalne; L.Z. Karmowska, *Spoczęły przy Sercu Pana*, t. 3, s. 22–25.

pracę do końca okupacji, jak to zanotowano w kronice wspólnoty „były same wśród tego wrogiego otoczenia, znosząc wiele szykan i prób trwały dzielnie i chlubnie na swych posterunkach i utrzymywały placówkę do końca, tj. aż do odzyskania Ojczyzny”³². Skład personalny wspólnoty odtworzono w oparciu o akta personalne zdeponowane w archiwum zgromadzenia, a szczegółowe ustalenia podano w tabelach 1–2.

W tym czasie w powołanym do istnienia w 1938 r. domu zakonnym przy szpitalu w Koninie nie było prawnie wyznaczonej przełożonej. Z notatek kronikarskich wynika, że władze okupacyjne usunęły zamianowaną przez władze zgromadzenia przełożoną wspólnoty s. Cyryłę Kosmowską z Konina, a także inne 3 siostry: Izydorę Kielian³³, Filomenę Wojterę³⁴ i Celinę Sychtę³⁵. Na funkcję oddziałowej została wyznaczona pielęgniarka narodowości niemieckiej. Od marca 1940 r. większość personelu szpitala stanowiły bowiem osoby z tymże obywatelstwem. Obok utrudnień w spełnianiu praktyk religijnych, tak ważnych dla siostr zakonnych, sercanki zostały zmuszone (od czerwca 1942 do marca 1945 r.) do zdjęcia stroju zakonnego³⁶. Z nielicznych relacji z życia wspólnoty konińskiej wiadomo, że siostry z oporami, ale dostosowały się i nosiły świeckie ubranie, usilnie jednak zabiegały o możliwość korzystania z sakramentów. Ze wspomnienia jednej z zakonnicy pracujących w Koninie wynika, że praktyki religijne mogły być sprawowane wyłącznie w ukryciu. Ze względu na to, że tego typu relacje należą do rzadkości warto w tym miejscu przytoczyć dłuższy tekst obrazujący rzeczywistość wojenną siostr w omawianej miejscowości. W jednym z nekrologów pracującej tam wówczas sercanki można przeczytać, krótki opis ich realiów:

władze niemieckie zatrzymały siostry przy pracy, zmusiły je jednak do włożenia stroju cywilnego i usiłowały odwieść od praktyk religijnych i zakonnych. W sypialnym pokoju od czasu do czasu tylko znajomy kapłan odprawiał potajemnie mszę św., po czym zostawiał siostron Najświętszy Sakrament w specjalnym naczynku, z którego co dzień udzielały sobie Komunii świętej. „Chleb mocnych” uczył je taktyki bożego współżycia z wrogiem Ojczyzny i religii³⁷.

32 Protokół z wizytacji kanonicznej przeprowadzonej w dniach 15–18.07.1946 r. (AGZSINSJ, sygn. D-Z-3/1, s. 1).

33 Siostra Izydora – Anna Kielian (1890–1971), w ZSINSJ od 19.11.1908 r. Pierwsze śluby zakonne złożyła 7.12.1910 r., a wieczyste 10.07.1920 r. Pracowała jako pielęgniarka w sanatorium w Żabiem (1910–1912), w pawilonach zakaźnych we Lwowie (1912–1920, 1926–1928), w szpitalach w Zakopanem (1920–1926), Radomsku (1928–1931), w Krakowie na Prądniku Białym (1931–1937) i w Kole (1938–1940; 1945–1946); w Piotrkowie Kujawskim (1946–1950), Węgrowie (1950–1953), i w Krakowie (1953–1957) oraz w zakładach specjalnych w Lublinie i w Kielcach (1957–1963). Zob. AGZSINSJ, A.Pers., sygn. 118 s. Izydora Anna Kielian – akta personalne; L.Z. Karmowska, *Spoczęły przy Sercu Pana*, t. 3, s. 158–159.

34 Siostra Filomena – Marianna Wojtera (1889–1983), w ZSINSJ od 7.03.1908 r. Pierwsze śluby zakonne złożyła 28.06.1910 r., a wieczyste 10.07.1920 r. Pracowała jako pielęgniarka w pawilonach zakaźnych i w szpitalach wojskowych w Piotrkowie i w Wadowicach oraz w miejskim szpitalu w Zakopanem (1918–1927) i w Krakowie na Prądniku Białym, we Włoszczowie, a także w Koninie w latach 1938–1940. Zob. AGZSINSJ, A.Pers., sygn. 117 s. Filomena Marianna Wojtera – akta personalne; L.Z. Karmowska, *Spoczęły przy Sercu Pana*, t. 4, s. 173–174.

35 Siostra Celina – Ludwika Sychta (1902–1993), w ZSINSJ od 19.08.1919 r. Pierwszą profesję zakonną złożyła 10.07.1920 r., a wieczystą 30.06.1926 r. W zgromadzeniu pracowała jako nauczycielka, kancelistka w szpitalach w Zakopanem (1937–1938) i Węgrowie (1941–1943). Podejmowała również obowiązki kucharki w Koninie – w Szpitalu Powiatowym (1938–1940). Zob. AGZSINSJ, A.Pers., sygn. 211 s. Celina Ludwika Sychta – akta personalne; L.Z. Karmowska, *Spoczęły przy Sercu Pana. Sylwetki zmarłych SS. Służebnic Najśw. Serca Jezusowego 1986–1994*, t. 5, Kraków 1994, s. 191–196.

36 W tekście protokołu powizytacyjnego przełożona generalna m. Sydonia Kondracka odnotowała: „30 czerwca 1942 r. zmuszone zostały zdjąć habity, a włożyć szaty świeckie, aż do dnia 24 marca 1945 r.” Por. Protokół z wizytacji kanonicznej przeprowadzonej w dniach 15–18.07.1946 r. (AGZSINSJ, sygn. D-Z-3/1, s. 2).

37 L.Z. Karmowska, *Nekrolog s. Floriany Wiktorii Kapuścianki 1914–1964*, [w:] eadem, *Spoczęły przy Sercu Pana*, t. 3, s. 25.

Przez niemal sześć lat okupacji siostry kontynuowały posługę, zachowując wierność wartościom religijnym i zakonnemu powołaniu, mimo trudności i ograniczeń³⁸.

3. Reorganizacja i rozwój działalności (1945–1958)

W kwietniu 1945 r. wspólnota została wzmocniona personalnie. Jak podają statystyki zgromadzenia stanowiło ją 18 zakonnice, które pracowały w systemie trzymianowym. Taki skład osobowy utrzymywał się do połowy lat pięćdziesiątych³⁹. Wymagała tego również powiększona liczba pacjentów, bowiem statystyki z 1945 r. informują, że szpital w Koninie dysponował już wówczas 180 łózkami⁴⁰. Do konińskiej wspólnoty dołączyły wówczas siostry, które w ramach ekspatriacji zmuszone były opuścić placówki zgromadzenia na wschodzie, zwłaszcza pracujące dotąd w szpitalu lwowskim, m.in. s. Petronela Stanisława Kinowska, s. Romana Rozalia Kosiorek, jak również pracująca w tym szpitalu przez kilka miesięcy – s. Pelagia Katarzyna Ciepłińska⁴¹.

Powojenne realia funkcjonowania placówki przyszpitalnej w Koninie zaczęły stopniowo się zmieniać na niekorzyść sióstr. Pomimo niesprzyjających okoliczności, pozostawały wierne swojej misji i działały z pełnym zaangażowaniem. Zarówno Matka Sydonia Z. Kondracka⁴², wizytująca ten dom zakonny w 1946 oraz 1948 r., a następnie kolejne przełożone generalne odnotowywały w protokołach informacje dotyczące trudnych warunków pracy i mieszkania sióstr. Każdorazowo podkreślały jednak ofiarność swych podwładnych na rzecz pacjentów szpitala w Koninie. W jednym z dokumentów z 1948 r. odnotowano: „siostry wywiązują się ze swych obowiązków jak najlepiej, pracują sumiennie z całym poświęceniem. Siostra Przełożona ujęła energicznie cały ster, byle tylko czynniki zewnętrzne nie przeszkadzały”⁴³.

Sercanki były zatrudnione na oddziale chirurgicznym, wewnętrznym, zakaźnym i dziecięcym oraz na sali opatrunkowej. Oprócz tego typu posługi miały także stałe dyżury na izbie przyjęć. Siostry zaangażowane były nadto w aptecę szpitalnej, w punkcie krwiodawstwa i w laboratorium analitycznym, a także jako instrumentariuszki i pielęgniarki anestezyjologiczne tzw. narkotyzerkki na sali operacyjnej⁴⁴. Pracujące w Koninie siostry niejednokrotnie posiadały już doświadczenie zawodowe zdobyte w podobnych placówkach, a także wykształcenie pielęgniarskie uzyskane w przedwojennej Krajowej Szkole Pielęgniarskiej we Lwowie. W latach zaś powojennych, gdy ograniczono siostrom zakonnym możliwość

38 Ibidem.

39 Wykaz sióstr zatrudnionych w szpitalu w Koninie zamieszczono w tabeli 1. Tabela 2 zaś prezentuje listę sióstr sprawujących funkcję przełożonej sercańskiej wspólnoty przy szpitalu w Koninie.

40 AGZSiNSJ, b. sygn. Zakłady Opieki Całkowitej prowadzone przez Zgromadzenie Służebnic Najśw. Serca Jezusowego w roku 1945.

41 AGZSiNSJ, A.Pers., sygn. 151 s. Petronela Stanisława Kinowska (1888–1975) – akta personalne; sygn. 226 s. Romana Rozalia Kosiorek (1891–1970) – akta personalne; sygn. 301 s. Pelagia Katarzyna Ciepłińska (1901–1985) – akta personalne.

42 Sydonia Zofia Kondracka (1900–1979), w ZSiNSJ od 7.08.1920 r. Pierwszą profesję zakonną złożyła 10.07.1922 r., a wieczystą 30.06.1928 r. Przełożona generalna zgromadzenia w latach 1938–1949. Zob. AGZSiNSJ, A.Pers., sygn. 249 m. Sydonia Zofia Kondracka – akta personalne.

43 AGZSiNSJ, sygn. H-L-K-II 1/1 Protokół z wizytacji kanonicznej przeprowadzonej w dniach 15–18.07.1946 r., Protokół z wizytacji kanonicznej przeprowadzonej w dniach 20–26.05.1948 r., s. 3–5.

44 AGZSiNSJ, sygn. H-L-K-II 1/1, s. 1; AGZSiNSJ, sygn. D-H-K 39 Kronika domu zakonnego Zgromadzenia Służebnic Najśw. Serca Jezusowego w Szpitalu Powiatowym w Koninie (1957–1961), s. 5–6.

zdobywania wykształcenia w placówkach i na kursach państwowych⁴⁵ siostry kształciły się w szkole dla pielęgniarek zakonnych prowadzonych przez siostry szarytki w Warszawie, której dyrektorką była m.in. s. Wanda Żurawska⁴⁶.

W dokumentach personalnych zachowały się nieliczne zaświadczenia o pracy sióstr w Koninie. Przykładem niech będzie opinia dyrektora szpitala dr. R. Blecherta dotycząca s. Damiany E. Łaby, w której podsumował ośmioletnią posługę w Koninie: „wywiązywała się ze swej pracy z całą sumiennością i umiejętnością swego zawodu oraz oddaniem dla chorych”⁴⁷.

Siostry w Koninie nie ograniczały się jedynie do pracy szpitalnej. Udzielały się w społeczności lokalnej, a z akt personalnych sióstr wiadomo, że pracowały także w miejskiej przychodni przeciwgruźliczej⁴⁸. Zachowała się w tej kwestii prośba z Wydziału Zdrowia przy Prezydium Powiatowej Rady Narodowej z czerwca 1952 r.⁴⁹ Zgodnie z nią władze zgromadzenia zostały poproszone o kontynuację tej działalności i wydelegowanie jednej z sióstr, która miałaby podjąć pracę przez sześć godzin dziennie w charakterze pomocy lekarza. Dokumentacja personalna sióstr potwierdza, że pracę tę siostry wykonywały od 1949 r. do lat sześćdziesiątych XX w. Obecność osób zakonnych wśród chorych miała również oprócz charakteru pielęgnacyjnego wymiar duchowy⁵⁰. Tego aspektu dotyczy jeden z opisów, który zamieszczono w pośmiertnym wspomnieniu stanowiącym część rozbudowanego nekrologu zmarłej w 1993 r. s. Eufrazji Stanisławy Kołakowskiej. Pracowała ona w Koninie w latach 1946–1951⁵¹ między innymi na oddziale chirurgii. Ze względu na to, że relacje z pracy w Koninie należą do rzadkości zostanie przytoczony tekst powstały na bazie wspomnienia tejże siostry. Można w nim przeczytać m.in.:

w styczniu [1947] roku przywieziono do szpitala 37-letniego mężczyznę, ojca sześciorga małych dzieci, który spadł ze znacznej wysokości. Poszkodowany był nieprzytomny, tętno słabe, temperatura wzrosła do 40°C. Lekarz stwierdził pęknięcie podstawy czaszki i niedowład lewej ręki. Do tych objawów dołączyło się jeszcze zapalenie opon mózgowych. Stan nieprzytomności utrzymywał się przez 2 tygodnie. Lekarze nie dawali szans na przeżycie, a jeśli nawet udałoby się chorego uratować, stwierdzono, że nie będzie normalny. Siostra Eufrazja, widząc beznadziejny

45 A. Mirek, *Likwidacja zakonnych placówek leczniczych przez władze komunistyczne w Polsce w latach 1945–1961*, [w:] *Zgromadzenia zakonne w medycynie i farmacji na Śląsku i Zagłębiu*, red. B. Urbanek, Warszawa 2013, s. 5.

46 A. Felisiak, *Nekrolog s. Donaldy Henryki Pluty (1926–2012)*, [w:] *Spoczęły przy Sercu Pana. Sylwetki zmarłych Służebnic Najśw. Serca Jezusowego 2010–2020*, t. 8, red. M. Gruca, H. Galas, Kraków 2021, s. 158.

47 M.D. Dudek, *Nekrolog s. Damiany Eugenii Łaby (1924–2001)*, [w:] *Spoczęły przy Sercu Pana. Sylwetki zmarłych Służebnic Najśw. Serca Jezusowego 2001–2010*, t. 7, red. J.M. Knurek, O.E. Podsadnia, F.J. Sankowska, Kraków 2010, s. 40.

48 Taką wzmiankę można znaleźć w dokumentach m.in. s. Donaldy Henryki Pluty, pracującej w Koninie w latach 1949–1952 (por. AGZSINSJ, A.Pers., sygn. 709 s. Donaldy Henryka Pluta – akta personalne; A. Felisiak, *Nekrolog s. Donaldy*, s. 158), a także s. Eufrazji Stanisławy Kołakowskiej pracującej w przychodni od 1949 do 1951 r. (por. AGZSINSJ, A.Pers., sygn. 350 s. Eufrazja Stanisława Kołakowska – akta personalne; L.Z. Karmowska, *Spoczęły przy Sercu Pana*, t. 5, s. 207).

49 AGZSINSJ, sygn. H-L-K-II, (b.sygn.) Korespondencja Kierownika Wydziału Zdrowia Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Koninie do przelożonej generalnej Zgromadzenia Służebnic Najśw. Serca Jezusowego, Konin, 16.06.1952 r.

50 Archiwum Akt Nowych [AAN], zesp. 199 Ministerstwo Administracji Publicznej w Warszawie, sygn. 2/199/0 Instrukcja w sprawie posług religijnych udzielanych chorym przebywającym w zakładach leczniczych, Warszawa, 5 sierpnia 1950 r.

51 AGZSINSJ, A.Pers., sygn. 350; L.Z. Karmowska, *Spoczęły przy Sercu Pana*, t. 5, s. 207.

stan chorego, rozpoczęła modlitwę o łaskę uzdrowienia za przyczyną naszego Ojca Założyciela [bpa J.S. Pelczara]. Po kilku dniach modlitwy stan uległ znacznej poprawie – chory odzyskał przytomność, ustąpił bezwład ręki. Po roku chory opuścił szpital w dobrym stanie zdrowia. Siostra Eufrozja była przekonana, że odzyskanie zdrowia nastąpiło dzięki wstawiennictwu naszego Ojca Założyciela⁵².

Pielęgnowanie chorych i towarzyszenie duchowe należało bowiem do istotnych wymiarów obecności zakonnice – sercanki w szpitalach, co akcentował ich założyciel w instrukcjach dotyczących pielęgnowania chorych. W jednej z pierwszych, tj. pochodzących z 1896 r. w rozdziale – *Jak pielęgnować chorych* Pelczar napisał:

ponieważ dusza jest nieskończenie cenniejsza, niż ciało, przeto Służebnice Serca Jezusowego winny przede wszystkim starać się o to, aby u chorego budzić myśli i uczucia prawdziwie chrześcijańskie, a jeżeli choroba jest ciężką, by go przysposobić do godnego przyjęcia Sakramentów świętych⁵³.

Taką dwuwymiarową troską sercanki otaczały również chorych w Koninie.

Już na podstawie tylko wstępnej analizy zachowanych dokumentów wiadomo, że była to tzw. placówka liczna. Maksymalnie rocznie przebywało w niej od 16 do 19 sióstr. Z tychże samych dokumentów zakonnych wiadomo również, że rotacja członkiń tej wspólnoty była wysoka. Nie można jednak jednoznacznie wskazać co było jej powodem. Protokoły wewnętrzne zgromadzenia lakonicznie wspominają o problemach personalnych. Wniosekować jedynie można, że na taką sytuację złożyły się trudne powojenne warunki oraz nadmiar pracy, o którym wspominała w 1955 r. wizytująca siostry ówczesna przełożona generalna m. Henryka Panufnik. Wewnętrzne trudności wspólnoty spotęgowała decyzja władz szpitala o redukcji etatów dla sióstr⁵⁴. Prawdopodobnie właśnie te czynniki wpłynęły na to, że, mimo pozytywnej oceny pracy sióstr dla społeczności lokalnej, władze zgromadzenia wydały polecenie, które było bezprecedensowe i nie miało dotąd miejsca w praktyce tego zgromadzenia, tj. o rozwiązaniu wspólnoty zakonnej i całkowitej wymianie jej składu. Nastąpiło to z dniem 1 lipca 1957 r., a więc niespełna cztery lata przed ostateczną likwidacją domu zakonnego przy tymże szpitalu⁵⁵. We wspomnianym kryzysowym dla sióstr czasie w szpitalu zaangażowane były 3 sercanki: pracująca w aptece s. Paula Leonarda Sosnowska, której z wyżej przytoczonego powodu przerwano kadencję przełożonej wspólnoty, a także pielęgniarki: s. Józefina Janina Mącik i s. Ferdynanda Anna Buczak⁵⁶.

52 Ibidem, s. 208.

53 AGZSINSJ, sygn. Z-I/12 Konstytucje albo Ustawy Zgromadzenia Służebnic Serca Jezusowego, [Kraków 1896], rozdz. III § 61.

54 Protokół z wizytacji kanonicznej przeprowadzonej w dniach 12–16.05.1951 r. (AGZSINSJ, sygn. D-Z-3/1, s. 7–15). W 1955 r. wizytatorka zanotowała: „warunki mieszkaniowe dość trudne i krepujące – jeden pokój, w którym jest wszystko: sypialnia, refektarz i miejsce modlitwy”, por. AGZSINSJ, sygn. H-L-K-II 1/1 Protokół z wizytacji kanonicznej przeprowadzonej w dniach 29–30.04.1955 r., s. 19.

55 AGZSINSJ, sygn. O-A-VIII/2 Protokół z posiedzenia Rady Generalnej SINSJ, Kraków, 23.09.1956 r., s. 20.

56 Ibidem.

4. Presja laicyzacyjna i likwidacja przyszpitalnego domu zakonnego (1958–1961)

Po II wojnie światowej władze komunistyczne zainicjowały konsekwentny proces sekularyzacji systemu opieki zdrowotnej, którego punktem zwrotnym była ustawa z 28 października 1948 r. o zakładach społecznych służby zdrowia i planowej gospodarce w służbie zdrowia⁵⁷. Na jej podstawie państwo przejęło niemal wszystkie placówki medyczne, w tym prowadzone przez Kościół katolicki i zgromadzenia zakonne⁵⁸.

Proces ten skutkowało eliminacją zakonów z zarządzania szpitalami oraz stopniowym wypieraniem siostr z personelu medycznego, najpierw z funkcji kierowniczych, następnie pielęgniarских i technicznych. Konsekwencje te dotyczyły wielu wymiarów życia zakonnego, bowiem siostry traciły nie tylko miejsce pracy, lecz także możliwość realizowania swojego powołania, kontakt z pacjentami i przestrzeń życia wspólnotowego. Przyszpitalne domy zakonne, dotąd integralnie związane z działalnością placówek, były likwidowane i przejmowane przez państwo⁵⁹. Działania te miały charakter systemowy i wpisywały się w szerszą politykę władz, mającą na celu ograniczenie wpływu Kościoła na życie społeczne i publiczne, co skutkowało m.in. odmową przyjmowania siostr do szkół pielęgniarских⁶⁰ oraz ich systematycznym usuwaniem z instytucji publicznych⁶¹. Lata 1958–1962 przyniosły intensyfikację tej polityki i stanowiły okres kulminacyjny represji wobec szpitalnictwa zakonnego w Polsce⁶². W konsekwencji zlikwidowano wiele placówek prowadzonych przez zgromadzenia, a zakonnice zostały w dużej mierze zmarginalizowane w strukturach opieki zdrowotnej⁶³.

W ramach nasilającej się polityki laicyzacyjnej obejmującej również szpitale publiczne, zmiany stopniowo wdrażano również w Koninie⁶⁴. Ze sprawozdania wizytatorki z Krakowa

57 Dz.U. 1948, Nr 55, poz. 434, Ustawa z dnia 28 października 1948 r. o zakładach społecznych służby zdrowia i planowej gospodarce w służbie zdrowia.

58 Z danych zebranych przez Wydział Spraw Zakonnych wiadomo, że do 1956 r. zgromadzenia żeńskie w samej tylko diecezji wrocławskiej, opolskiej i warmińskiej utraciły 40 szpitali. Siostry elżbietanki – 19, katarzynki – 4, elżbietanki cieszyńskie – 1 (w 1949 r.), służebniczki śląskie – 4 (w latach 1949 i 1954), franciszkanki szpitalne – 1 (w 1950 r.), oraz misjonarki Świętej Rodziny – 1, siostry boromeuszki – 9. Por. Archiwum Konferencji Wyższych Przełożonych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce [AKWPZZZ], zesp. IX-2 Straty Kościoła w latach 1945–1971, Utracone przez zgromadzenia zakonne nieruchomości w latach 1945–1964; Wykaz szpitali zabranych na Ziemiach Zachodnich, Warszawa, 19.02.1971 r.; A. Szymański, *Akcja przejmowania szpitali wyznaniowych w oparciu o ustawę z 28 października 1948 r. o zakładach społecznych służby zdrowia i planowej gospodarce w służbie zdrowia*, „*Studia z Prawa Wyznaniowego*” 2007, t. 10, s. 281–282; E. Włodarczyk-Czech, *Przejmowanie kościelnych placówek służby zdrowia oraz zakładów opieki społecznej w archidiecezji wrocławskiej w latach 1945–1956*, „*Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo*” 2017, t. 324, s. 237.

59 A. Szymański, *Proces likwidacji działalności charytatywnej Kościoła katolickiego w sferze publicznoprawnej w latach 1944–1965. Studium historyczno-prawne*, Opole 2010, s. 194.

60 E. Kaczmarek, *Dlaczego przeszkadzały? Polityka władz partyjnych i rządowych wobec żeńskich zgromadzeń zakonnych w Polsce w latach 1945–1956*, Warszawa 2007, s. 177; A. Mirek, *Trudne lata – wielkie dni. Zakony żeńskie w PRL*, Lublin, Żąbki 2015, s. 224–230; zob. też: Wniosek Ministra Zdrowia do Rady Ministrów o podjęcie uchwały w sprawie przejęcia szkoły pielęgniarской, Warszawa, 8.04.1949 r. (AAN, zesp. 1587 Urząd do Spraw Wyznań w Warszawie, sygn. 2/1587/0/9.17/133/27 Upaństwowienie nieruchomości rolnych zakonów, kongregacji i stowarzyszeń. Orzeczenia, zawiadomienia, korespondencja, plany, protokoły, k. 61).

61 A. Szymański, *Akcja przejmowania szpitali*, s. 289–296.

62 Ibidem.

63 Proces ten rozpoczął się od zwalniania przełożonych pielęgniarek, a następnie obejmował pozostałe siostry zatrudnione na oddziałach. Najdłużej utrzymywano ich obecność jedynie w miejscach, gdzie nie miały bezpośredniego kontaktu z pacjentami – takich jak sale operacyjne i to wyłącznie z powodów praktycznych. Por. E. Kaczmarek, *Dlaczego przeszkadzały?*, s. 178, 180–182.

64 J.M. Kupczewska, *Zgromadzenie Służebnic*, s. 481.

z 1959 r. wynika, że wówczas w szpitalu nadal pracowało 7 siostr zakonnych⁶⁵. W maju 1960 r. ze stanowiska dyrektora szpitala został odwołany dr Pałys. W relacji zakonnej zasugerowano, że mógł on zostać zwolniony z powodu pozytywnego nastawienia do wspólnoty: „dochodziły do nas wieści z miasta, że przez siostry został zwolniony dyrektor”⁶⁶. Do tego czasu to właśnie jego obecność mogła chronić siostry przed konsekwencjami zmian politycznych. Z przeprowadzonych dotąd badań nad obecnością siostr zakonnych w szpitalnictwie otwartym wynika, że w 1959 r. w placówkach służby zdrowia zatrudnionych było około 3 tysięcy siostr z blisko 30 zgromadzeń. Zakonnice pracowały nie tylko jako pielęgniarki, ale również w administracji i dziale gospodarczym – łącznie w 295 szpitalach, co stanowiło 46,4% wszystkich placówek na terenie państwa⁶⁷. W gronie tym znalazło się około 213 sercaneek zatrudnionych w 21 szpitalach⁶⁸. Dane te unaoczniają, jak znaczącą grupę zawodową stanowiły siostry zakonne w państwowej służbie zdrowia jeszcze u progu lat sześćdziesiątych. Od początku tej dekady sytuacja zaczęła się jednak gwałtownie zmieniać – tylko w 1961 r. wypowiedzenia otrzymało 51% siostr, a etaty pielęgniarskie utrzymało zaledwie 98 sercaneek⁶⁹.

We wrześniu 1960 r. stanowisko dyrektora Szpitala Powiatowego w Koninie objął dr Bąkowski. Według relacji zakonnych, nowy dyrektor już od początku urzędowania konsekwentnie realizował założenia polityki laicyzacyjnej, narzuconej przez władze partyjno-państwowe. Siostry relacjonowały narastające napięcie i atmosferę niepewności, wskazując, że nowa dyrekcja dawała odczuć planowane zmiany, choć początkowo nie podejmowano jeszcze otwartych działań represyjnych⁷⁰.

Proces zwalniania sercaneek w Koninie rozpoczął się latem 1961 r. i miał charakter stopniowy. W dniu 31 lipca wypowiedzenia otrzymały: s. Eustella Anna Ciura, zatrudniona w aptece, s. Amanda Antonina Siedlanowska, pracująca na sali operacyjnej oraz s. Radosława Jadwiga Maliszewska z punktu krwiodawstwa⁷¹. Miesiąc później dołączyły do nich kolejne: s. Oswalda Zenobia Urantówka, pełniąca funkcję pielęgniarki najpierw na oddziale dziecięcym, następnie wewnętrznym oraz s. Teobalda Leokadia Bujnowska⁷². Ostateczna likwidacja przyszpitalnego domu zakonnego w Koninie nastąpiła 1 listopada 1961 r.⁷³. Co znamienne, zarówno lokalna kronika wspólnoty, jak i dokumentacja generalna zgromadzenia milczą o szczegółach tej decyzji i reakcjach siostr. Jedyne zapis w archiwum głównym, pochodzący z 6 września 1961 r., lakonicznie informuje:

65 „Obecnie siostry pracują: 2 w aptece, 2 w krwiodawstwie, 2 instrumentariuszki na sali operacyjnej, 1 siostra na oddziale zakaźnym”, por. AGZSINSJ, sygn. H-L-K-II 1/1 Protokół z wizytacji kanonicznej przeprowadzonej w dniach 5–7.11.1959 r. s. 23–24.

66 AGZSINSJ, sygn. D-H-K 39, s. 18.

67 A. Mirek, *Śląskie szpitale bez pielęgniarek w habitach. Usuwanie siostr zakonnych z placówek służby zdrowia po 1945 r.*, [w:] *Szpitalnictwo na Górnym Śląsku. Szpitale polskie w XIX i XX wieku ze szczególnym uwzględnieniem regionu Śląska*, red. A. Marek, B. Urbanek, Katowice 2016, s. 189–190.

68 J.M. Kupczewska, *Zgromadzenie Służebnic*, s. 442–443.

69 Ibidem, s. 446.

70 W lokalnej kronice sercaneek zanotowano pod datą wrześniową 1960 r.: „od dziś stanowisko dyrektora w szpitalu objął dr Bąkowski. W dniu 4 IX [1960] było uroczyste wprowadzenie nowego dyrektora przez przedstawicieli Prezydium i członków Wydziału Zdrowia, oraz cały zespół pracowników szpitala. Nowy dyrektor był już całkiem zdecydowany nastawiony wypełniać wszystkie polecenia P.P.R. i wprowadzać w czyn ustawę o zwolnieniu zakonnicy z pracy, a na ich miejsce angażować świeckie [pielęgniarki]. Wprawdzie od razu tego uczynić nie mógł, ale to się czuło i doświadczało na każdym kroku”, cyt. za: AGZSINSJ, sygn. D-H-K 39, s. 19.

71 Ibidem, s. 25.

72 Ibidem, s. 26.

73 AGZSINSJ, sygn. D-H-K 1/3 Kronika Zgromadzenia Służebnic Najśw. Serca Jezusowego (1953–1968), s. 194.

przed trzema miesiącami władze państwowe wypowiedziały siostrze zatrudnienie w szpitalach: Sławnie, Koninie i Łasku. Wszelkie interwencje i odwołania okazały się bezskuteczne. Siostry w wyznaczonym terminie odeszły z wyżej wymienionych szpitali – tym samym domy zakonne uległy zwinięciu⁷⁴.

W przypadku Konina zgromadzenie nie podjęło starań o pozostanie na miejscu ani o przekierowanie posługi do innego typu działalności, jak miało to miejsce w kilku innych placówkach. Nie sporządzono też formalnego aktu likwidacji wspólnoty lokalnej – jak wskazano w dokumentach, „w pojęciu prawnym nie będziemy likwidować wymienionych placówek (w Sławnie i w Koninie), gdyż mamy nadzieję, że siostry tam powrócą”⁷⁵. Zgodnie z obowiązującym w zgromadzeniu zwyczajem, informację o odejściu siostr przekazano jedynie do kurii diecezjalnej⁷⁶, i choć formalnie nie zamknięto wspólnoty to jej istnienie zostało brutalnie przerwane, a do wznowienia pracy w Koninie nigdy nie doszło.

Zakończenie

Działalność siostr z ZSiNSJ w Szpitalu Powiatowym w Koninie w latach 1938–1961 stanowiła istotny element historii lokalnego systemu opieki zdrowotnej, a zarazem wpisywała się w wielowiekową tradycję szpitalnictwa zakonnego w Polsce. Przez ponad dwie dekady siostry nie tylko zapewniały profesjonalną opiekę chorym, ale także aktywnie uczestniczyły w organizacji pracy szpitala, odpowiadając na wyzwania kolejnych etapów historii państwa – od II Rzeczypospolitej, przez okupację niemiecką, po okres Polski Ludowej.

Przypadek koniński, choć nie był odosobniony, wpisuje się w szerszy proces systematycznego ograniczania obecności zgromadzeń zakonnych w instytucjach publicznych PRL, a dotąd przez przytoczonych badaczy nie został jeszcze opisany. Jednak sposób likwidacji placówki – bez formalnego aktu i bez prób utrzymania obecności siostr – był nietypowy dla strategii zgromadzenia, które w innych miejscowościach podejmowało działania na rzecz kontynuacji posługi. Również wysoka rotacja personalna w konińskiej wspólnotce stanowiła odstępstwo od standardowych praktyk. W toku badań udało się niemal w pełni odtworzyć skład personalny sercanek pracujących w szpitalu w latach 1938–1961, co stanowi istotny wkład w dokumentowanie historii tej placówki. Artykuł, oparty głównie na źródłach zakonnych, pozwolił zrekonstruować codzienność i wyzwania, z jakimi mierzyły się siostry sercanki w Koninie, jednak nie wyczerpuje wszystkich aspektów tej historii. Nadal brakuje relacji ustnych i wspomnień, które mogłyby unaocznić, jak obecność i odejście siostr postrzegala lokalna społeczność. Zebranie takich świadectw oraz pogłębiona kwerenda w archiwach państwowych i lokalnych wydają się niezbędne, by pełniej zrozumieć zarówno specyfikę przypadku konińskiego, jak i ogólne uwarunkowania funkcjonowania żeńskich zgromadzeń zakonnych w systemie opieki zdrowotnej XX w. Studium to potwierdza zasadność dalszych badań porównawczych oraz interdyscyplinarnego podejścia do tego zagadnienia.

74 Ibidem, s. 193–194.

75 AGZSiNSJ, sygn. O-A-VIII/3 Protokół z zebrania zarządu generalnego SiNSJ, Kraków, 6.09.1961 r.

76 Ibidem.

Tabela 1. Wykaz siostr pracujących w Szpitalu Powiatowym w Koninie w latach 1938–1961.

Imię i nazwisko	Lata pracy
s. Cyryla Bronisława Ludwika Kosmowska	1938–1940; 04.1945–06.1945
s. Izydora Anna Kielian	1938–1940; 1945–1946
s. Floriana Wiktoria Kapusta	1938–1948
s. Filomena Marianna Wojtera	1938–1940
s. Celina Ludwika Sychta	1938–1940
s. Józefina Janina Mącik	1938–1957
s. Domitylla Helena Janasik	1938–1946
s. Julianna Anna Curyło	1946–1947
s. Olimpia Rozalia Chabowska	1945–1946
s. Ludwika Maria Mitera	1945–1946
s. Mieczysława Helena Szmyd	1945–1953
s. Petronela Stanisława Kinowska	1946–1949
s. Romana Rozalia Kosiorek	1946–1949
s. Ryszarda Stanisława Dolna	1946–1947
s. Pelagia Katarzyna Ciepłińska	1946–1947
s. Chrystiana Aniela Werczyńska	1945–1946
s. Metoda Maria Dembek	1945–1955
s. Eufrazja Stanisława Kołakowska	1946–1951
s. Huberta Jadwiga Tchórzewska	1946–1948/1949
s. Balbina Maria Bułka	1945–1946
s. Brygida Katarzyna Kordas	1948–1950
s. Urszula Helena Babiuch	1946–1949
s. Filipina Katarzyna Łabudzińska	1947–1948
s. Bazylia Zofia Kazimiera Stolarska	1948–1950
s. Benona Sabina Kozera	1948–1949
s. Anzelma Czesława Wandas	1947–1949
s. Agata Stanisława Sobczyk	1946–1950
s. Aleksa Irena Stanisława Banakiewicz	1947–1951
s. Damiana Eugenia Łaba	1945–1953
s. Sewera Anna Filip	1946–1950
s. Ferdynanda Anna Buczak	1945–1957
s. Agnieszka Marta Kuhr	1950–1952
s. Martyna Pelagia Lipkowska	1946–1955
s. Paula Leonarda Sosnowska	1949–1957
s. Remigia Weronika Pstrąg	1945–1946; 1950–1953
s. Antonia Agata Okarma	1947; 1949–1953
s. Celestyna Franciszka Marianna Zgłobiś	1950–1951
s. Leopolda Helena Strzelczyk	1949–1953
s. Donalda Henryka Pluta	1949–1952
s. Alodia Maria Ciuruś	1950–1952
s. Klaudia Apolonia Anna Bielińska	1951 (kilka miesięcy)
s. Iwona Władysława Król	05.1956–06.1956
s. Eustella Anna Ciura	1957–1961
s. Teobalda Leokadia Bujnowska	1957– 1961

Imię i nazwisko	Lata pracy
s. Ascelina Zofia Prajsnar	1957–1962
s. Wiktoria Maria Siedlanowska	1957 (3 tygodnie)
s. Oswalda Zenobia Urantówka	1957–1961
s. Amanda Antonina Siedlanowska	1957–1961
s. Radosława Jadwiga Maliszewska	1958–1962
s. Eulalia Antonina Cedro	1949–1950; 1959–1961

Źródło: AGZŚINSJ, sygn. H-L-K-II, (b. sygn.) Karta ewidencyjna wspólnoty sercańskiej w Koninie (1957–1962); AGZŚINSJ, sygn. D-Z-3/1, Księga protokołów powizytacyjnych wspólnoty Zgromadzenia Służebnic Najśw. Serca Jezusowego przy szpitalu w Koninie (1946–1959); AGZŚINSJ, A.Pers., sygn. 96, 107, 118, 121, 123, 151, 187, 194, 199, 207, 226, 239, 253, 254, 271, 283, 303, 305, 317, 350, 384, 385, 416, 434, 471, 478, 503, 525, 588, 589, 591, 593, 602, 604, 605, 617, 641, 651, 658, 683, 707, 709, 712, 714.

Tabela 2. Wykaz przełożonych sercańskiej wspólnoty zakonnej przy Szpitalu Powiatowym w Koninie w latach 1938–1961.

Imię i nazwisko	Lata posługi
s. Cyryla Bronisława Ludwika Kosmowska	1.09.1938–26.03.1940
s. Izydora Anna Kielian	26.03.1940–1.05.1940
s. Józefina Janina Mącik	1.05.1940–2.04.1945
s. Cyryla Bronisława Ludwika Kosmowska	2.04.1945–20.06.1945
s. Izydora Anna Kielian	20.06.1945–10.07.1946
s. Julianna Anna Curyło	10.07.1946–9.04.1947
s. Rozalia Aniela Zych	9.04.1947–2.04.1948
s. Brygida Katarzyna Kordas	9.04.1948–20.08.1950
s. Agnieszka Marta Kuhr	20.08.1950–21.11.1950
s. Martyna Pelagia Lipkowska	1.12.1950–30.08.1954
<i>brak danych za okres od września 1954 do grudnia 1955 r.</i>	
s. Paula Leonarda Sosnowska	18.01.1956–26.12.1956
s. Eustella Anna Ciura	1.07.1957–30.08.1960
s. Oswalda Zenobia Urantówka	1.09.1960–1.11.1961

Źródło: AGZŚINSJ, sygn. H-L-K-II, (b. sygn.) Karta ewidencyjna wspólnoty sercańskiej w Koninie (1957–1962); AGZŚINSJ, sygn. D-Z-3/1, Księga protokołów powizytacyjnych wspólnoty Zgromadzenia Służebnic Najśw. Serca Jezusowego przy szpitalu w Koninie (1946–1959); AGZŚINSJ, A.Pers., sygn. 62, 96, 118, 187, 194, 207, 253, 303, 305, 312, 712); *Zgromadzenie Sióstr Służebnic Najśw. Serca Jezusowego. Konin*, [w:] *Rocznik Diecezji Włocławskiej*, Włocławek 1939, s. 190–192.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Akt Nowych [AAN]:

- zesp. 199 Ministerstwo Administracji Publicznej w Warszawie, sygn. 2/199/0 Instrukcja w sprawie posług religijnych udzielanych chorym przebywającym w zakładach leczniczych, Warszawa, 5 sierpnia 1950 r.;
- zesp. 1587 Urząd do Spraw Wyznań w Warszawie, sygn. 2/1587/0/9.17/133/27 Upaństwowienie nieruchomości rolnych zakonów, kongregacji i stowarzyszeń. Orzeczenia, zawiadomienia, korespondencja, plany, protokół.

Archiwum Główne Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego w Krakowie
[AGZŚINSJ]:

- sygn. D-H-K 1/3 Kronika Zgromadzenia Służebnic Najśw. Serca Jezusowego (1953–1968);
- sygn. D-H-K 39 Kronika domu zakonnego Zgromadzenia Służebnic Najśw. Serca Jezusowego w Szpitalu Powiatowym w Koninie (1957–1961);
- sygn. D-Z-3/1 Księga protokołów powizytacyjnych wspólnoty Zgromadzenia Służebnic Najśw. Serca Jezusowego przy szpitalu w Koninie (1946–1959);
- sygn. H-L-K-II Akta Domu Zakonnego Zgromadzenia Służebnic Najśw. Serca Jezusowego w Koninie: sygn. 1/1 Protokół z wizytacji kanonicznej przeprowadzonej w dniach 15–18.07.1946 r., Protokół z wizytacji kanonicznej przeprowadzonej w dniach 20–26.05.1948 r.; b. sygn. Karta ewidencyjna wspólnoty sercańskiej w Koninie (1957–1962); b. sygn. Korespondencja Kierownika Wydziału Zdrowia Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Koninie do Zgromadzenia Służebnic Najśw. Serca Jezusowego;
- sygn. O-A-VIII/1 Protokół nr 4 z zebrania zarządu generalnego ŚINSJ, Kraków, 6.04.1938 r.;
- sygn. O-A-VIII/3 Protokół z zebrania zarządu generalnego ŚINSJ, Kraków, 6.09.1961 r.;
- sygn. O-A-VIII/2 Protokół z posiedzenia Rady Generalnej ŚINSJ, Kraków, 23.09.1956 r.;
- sygn. Z-I/12 Konstytucje albo Ustawy Zgromadzenia Służebnic Serca Jezusowego, [Kraków 1896];
- b. sygn. Zakłady Opieki Całkowitej prowadzone przez Zgromadzenie Służebnic Najśw. Serca Jezusowego w roku 1945;
- Akta Personalne Sióstr Pielęgniarek [A.Pers.]: sygn. 62 s. Cyryla Bronisława Ludwika Kosmowska; sygn. 96 s. Brygida Katarzyna Kordas; sygn. 107 s. Ludwika Maria Mitera; sygn. 117 s. Filomena Marianna Wojtera; sygn. 118 s. Izydora Anna Kielian; sygn. 121 s. Klaudia Apolonia Bielińska; sygn. 123 s. Olimpia Rozalia Chabowska; sygn. 151 s. Petronela Stanisława Kinowska; sygn. 187 s. Martyna Pelagia Lipkowska; sygn. 194 s. Rozalia Aniela Zych; sygn. 199 s. Urszula Helena Babiuch; sygn. 207 s. Agnieszka Marta Franciszka Kuhr; sygn. 211 s. Celina Ludwika Sychta; sygn. 226 s. Romana Rozalia Kosiorek; sygn. 239 s. Mieczysława Helena Szmyd; sygn. 249 m. Sydonia Zofia Kondracka; sygn. 253 s. Paula Leonarda Sosnowska; sygn. 254 s. Metoda Maria Dembek; sygn. 271 s. Flawiana Barbara Maziarz; sygn. 283 s. Remigia Weronika Pstrąg; sygn. 301 s. Pelagia Katarzyna Cieplińska; sygn. 303 s. Julianna Anna Curyło; sygn. 305 s. Eustella Anna Ciura; sygn. 312 s. Józefina Janina Mącik; sygn. 317 s. Antonia Agata Okarma; sygn. 350 s. Eufrazja Stanisława Kołakowska; sygn. 384 s. Amanda Antonina Siedlanowska; sygn. 385 s. Ryszarda Stanisława Dolna; sygn. 416 s. Chrystiana Aniela Werczyńska; sygn. 432 s. Domitylla Helena Janasik; sygn. 434 s. Sewera Anna Filip; sygn. 471 s. Ascelina Ascelina Prajsnar; sygn. 478 s. Iwona Władysława Król; sygn. 493 s. Floriana Wiktoria Kapusta; sygn. 503 s. Teobalda Leokadia Bujnowska; sygn. 525 s. Bazylia Zofia Kazimiera Stolarska; sygn. 588 s. Damiana Eugenia Łaba; sygn. 589 s. Balbina Maria Bułka; sygn. 591 s. Huberta Jadwiga Tchórzewska; sygn. 593 s. Benona Sabina Kozera; sygn. 602

s. Leopolda Helena Strzelczyk; sygn. 604 s. Agata Stanisława Sobczyk; sygn. 605 s. Wiktoria Maria Siedlanowska; sygn. 617 s. Celestyna Franciszka Marianna Zgłobiś; sygn. 641 s. Aleksa Irena Stanisława Banakiewicz; sygn. 651 s. Ferdynanda Anna Buczak; sygn. 658 s. Anzelma Czesława Wandas; sygn. 683 s. Alodia Maria Ciuruś; sygn. 707 s. Radosława Jadwiga Maliszewska; sygn. 709 s. Donaldą Henryka Pluta; sygn. 712 s. Oswalda Zenobia Urantówka; sygn. 714 s. Eulalia Antonina Cedro.

Archiwum Konferencji Wyższych Przełożonych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce [AKWPZZ], zesp. IX-2 Straty Kościoła w latach 1945–1971:

- Utracone przez zgromadzenia zakonne nieruchomości w latach 1945–1964;
- Wykaz szpitali zabranych na Ziemiach Zachodnich, Warszawa, 19 II 1971 r.

Źródła drukowane

Dziennik Praw Państwa Polskiego 1919, Nr 63, poz. 371, Zasadnicza ustawa sanitarna z dnia 19 lipca 1919 r.

Dz.U. 1948, Nr 55, poz. 434, Ustawa z dnia 28 października 1948 r. o zakładach społecznych służby zdrowia i planowej gospodarce w służbie zdrowia.

Dudek M.D., *Nekrolog s. Damiany Eugenii Łaby (1924–2001)*, [w:] *Spoczęły przy Sercu Pana. Sylwetki zmarłych Służebnic Najśw. Serca Jezusowego 2001–2010*, t. 7, red. J.M. Knurek, O.E. Podsadnia, F.J. Sankowska, Kraków 2010, s. 39–42.

Felisiak A., *Nekrolog s. Donaldy Henryki Pluty (1926–2012)*, [w:] *Spoczęły przy Sercu Pana. Sylwetki zmarłych Służebnic Najśw. Serca Jezusowego 2010–2020*, t. 8, red. M. Gruca, H. Galas, Kraków 2021, s. 157–161.

Karmowska L.Z., *Nekrolog s. Floriany Wiktorii Kapuścianki 1914–1964*, [w:] eadem, *Spoczęły przy Sercu Pana. Sylwetki zmarłych SS. Służebnic Najśw. Serca Jezusowego 1963–1976*, t. 3, Krynica, Kraków 1990, s. 22–29.

Karmowska L.Z., *Nekrolog s. Bronisławy Ludwiki Kosmowskiej 1880–1961*, [w:] eadem, *Spoczęły przy Sercu Pana. Sylwetki zmarłych SS. Służebnic Najśw. Serca Jezusowego 1944–1963*, t. 2, cz. 2, Kraków 1989, s. 448–451.

Karmowska L.Z., *Nekrolog s. Józefiny Janiny Mącik 1905–1967*, [w:] eadem, *Spoczęły przy Sercu Pana. Sylwetki zmarłych SS. Służebnic Najśw. Serca Jezusowego 1963–1976*, t. 3, Krynica, Kraków 1990, s. 101–102.

Karmowska L.Z., *Nekrolog s. Izydory Anny Kielian 1890–1971*, [w:] eadem, *Spoczęły przy Sercu Pana. Sylwetki zmarłych SS. Służebnic Najśw. Serca Jezusowego 1963–1976*, t. 3, Krynica, Kraków 1990, s. 158–160.

Karmowska L.Z., *Nekrolog s. Domitylli Heleny Janasik 1909–1982*, [w:] eadem, *Spoczęły przy Sercu Pana. Sylwetki zmarłych SS. Służebnic Najśw. Serca Jezusowego 1976–1985*, t. 4, Krynica, Kraków 1992, s. 145–146.

Karmowska L.Z., *Nekrolog s. Filomeny Marianny Wojtery 1889–1983*, [w:] eadem, *Spoczęły przy Sercu Pana. Sylwetki zmarłych SS. Służebnic Najśw. Serca Jezusowego 1976–1985*, t. 4, Krynica, Kraków 1992, t. 4, s. 173–174.

Karmowska L.Z., *Nekrolog s. Celiny Ludwiki Sychty 1902–1993*, [w:] eadem, *Spoczęły przy Sercu Pana. Sylwetki zmarłych SS. Służebnic Najśw. Serca Jezusowego 1986–1994*, t. 5, Kraków 1994, s. 191–196.

Karmowska L.Z., *Nekrolog s. Eufrazji Stanisławy Kołakowskiej 1908–1993*, [w:] eadem,

Spoczęły przy Sercu Pana. Sylwetki zmarłych SS. Służebnic Najśw. Serca Jezusowego 1986–1994, t. 5, Kraków 1994, s. 207–209.

Literatura przedmiotu

- Cebula K., Nikiel P.M., Kemnic P.A., Szytlc Ż., Zipzer T., *Zgromadzenie sióstr św. Elżbiety w latach 1945–1989 w Polsce*, Lublin 2018.
- Chrzanowska H., *Szpitalne i pielęgniarskie w Polsce. Na marginesie Pierwszej Polskiej Wystawy Szpitalnictwa (10.IX.–10.X.1938)*, „Pielęgniarka Polska” 1938, t. 10, nr 12, s. 361–369.
- Hałat M., *Pielęgniarskie zakonne w polskich szpitalach od 1939 r.*, „Medycyna Nowożytna” 2000, t. 7, z. 2, s. 103–146.
- Kaczmarek E., *Dlaczego przeszkadzały? Polityka władz partyjnych i rządowych wobec żeńskich zgromadzeń zakonnych w Polsce w latach 1945–1956*, Warszawa 2007.
- Kupczewska J.M., *Biskupa Józefa Sebastiana Pelczara „Mój życiorys”*, [w:] *Święty Józef Sebastian Pelczar (1842–1924) rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego i biskup przemyski*, red. A. Kubiś, J. Wołczański, Kraków 2005, s. 21–204.
- Kupczewska J.M., *Zgromadzenie Służebnic Najśw. Serca Jezusowego w latach 1945–1989*, Lublin 2019.
- Milik K., *Wpływ Kościoła katolickiego na rozwój szpitalnictwa polskiego w XVI–XIX wieku*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie. Zeszyty Historyczne” 2019, t. 18, s. 69–83, DOI 10.16926/zh.2019.18.04.
- Mirek A., *Likwidacja zakonnych placówek leczniczych przez władze komunistyczne w Polsce w latach 1945–1961*, [w:] *Zgromadzenia zakonne w medycynie i farmacji na Śląsku i Zagłębiu*, red. B. Urbanek, Warszawa 2013, s. 205–216.
- Mirek A., *Śląskie szpitale bez pielęgniarek w habitach. Usuwanie sióstr zakonnych z placówek służby zdrowia po 1945 r.*, [w:] *Szpitalnictwo na Górnym Śląsku. Szpitale polskie w XIX i XX wieku ze szczególnym uwzględnieniem regionu Śląska*, red. A. Marek, B. Urbanek, Katowice 2016, s. 174–197.
- Mirek A., *Trudne lata – wielkie dni. Zakony żeńskie w PRL*, Lublin, Ząbki 2015.
- Nędzka J.M., *Zgromadzenie Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego (Servularum Sacratissimi Cordis Jesu) w latach 1939–1947*, [w:] *Żeńskie Zgromadzenia Zakonne w Polsce 1939–1947*, t. 13, red. A. Chruszczewski, K. Dębowska, P.P. Gach, J. Kłoczowski, A. Siewierska, Lublin 1999, s. 7–85.
- Opisy szpitalnego kościoła Świętego Ducha w Koninie z lat 1790 i 1836 w „Aktach miasta Konina”*, oprac. P. Rybczyński, „Rocznik Koniński” 2015, t. 19, s. 189–200.
- Podsadnia O.E., *Posługa chorym w myśli zakonotwórczej bł. Józefa Sebastiana Pelczara*, „Folia Historica Cracoviensia” 1997–1998, t. 4–5, s. 280–291.
- Podstawy pielęgniarstwa. Teoria i praktyka. Skrypt dla studentów i absolwentów kierunków medycznych*, red. J. Girzelska, Lublin 2023.
- Surdacki M., *Szpitalnictwo zakonne w średniowiecznej Polsce*, „Roczniki Humanistyczne” 2015, t. 63, z. 2, s. 49–98, DOI 10.18290/rh.2015.63.2-3.
- Surdacki M., *Działalność charytatywna zakonów żeńskich w Polsce do końca XVIII wieku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2015, t. 103, s. 237–271, DOI 10.31743/abmk.12037.

- Szady J., *Posługa szpitalna Sióstr Miłosierdzia Wincentego à Paulo w Koninie w latach 1906–1938*, „Polonia Maior Orientalis” 2024, t. 11, s. 165–178, DOI 10.4467/27204006pmo.24.008.20302.
- Szymański A., *Akcja przejmowania szpitali wyznaniowych w oparciu o ustawę z 28 października 1948 r. o zakładach społecznych służby zdrowia i planowej gospodarce w służbie zdrowia*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2007, t. 10, s. 281–324.
- Szymański A., *Proces likwidacji działalności charytatywnej Kościoła katolickiego w sferze publicznoprawnej w latach 1944–1965. Studium historyczno-prawne*, Opole 2010.
- Włodarczyk-Czech E., *Przejmowanie kościelnych placówek służby zdrowia oraz zakładów opieki społecznej w archidiecezji wrocławskiej w latach 1945–1956*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo” 2017, t. 324, s. 229–246, DOI 10.19195/0524-4544.324.12.
- Wrońska I., *Polskie pielęgniarstwo 1921–1939*, Lublin 1991.
- Żurek J., *Polityka oświatowa państwa wobec Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1944–1976 (nauczanie religii w szkołach i parafiach)*, praca magisterska, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1996.

Strony internetowe

- Historia Szpitala w Koninie*, szpital-konin.pl/historia?utm_source=chatgpt.com [dostęp 1.06.2025].
- Rybczyński P., *Zajrzyjmy do szpitala*, zaprzeniwwkonin.pl/zajrzyjmy-do-szpitala/ [dostęp 2.05.2025].

dr **Monika Kupczewska** – adiunkt badawczy w Ośrodku Badań nad Geografią Historyczną Kościoła w Polsce KUL oraz redaktor naukowy serii wydawniczej: *Zakony żeńskie w PRL*, a także przewodnicząca Komisji Historycznej przy Konsulcie Wyższych Przełożonych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce. W badaniach naukowych koncentruje się na historii żeńskiego ruchu zakonnego na ziemiach polskich XIX i XX w., a także zajmuje się archiwistyką kościelną.
e-mail: monika.kupczewska@kul.pl

Data zgłoszenia artykułu: 23 października 2024

Data przyjęcia do druku: 18 czerwca 2025